

Ewa Tyran

Akademia Rolnicza w Krakowie

ROZWÓJ TURYSTYKI WIEJSKIEJ A FUNDUSZE STRUKTURALNE UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej otworzyło dostęp do funduszy strukturalnych i funduszu spójności. Łącznie z realizowanymi nadal programami z funduszy przedakcesyjnych (SAPARD) stanowiąc będą one w najbliższych latach ważne źródło środków finansowych wspierających obszary wiejskie.

Fundusze strukturalne zarządzane przez Komisję Europejską to:

- 1) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF) służący wyrównywaniu różnic rozwojowych między regionami,
- 2) Europejski Fundusz Społeczny (EFS) przeznaczony na poprawę możliwości zatrudnienia we Wspólnocie,
- 3) Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych, sekcja „Orientacji” (FEOGA),
- 4) Instrument Finansowy Wspierania Rybołówstwa (IFOP).

W niniejszym opracowaniu poddano analizie możliwości wykorzystania środków pochodzących z funduszy przedakcesyjnych oraz funduszy strukturalnych na rzecz rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, w tym agroturystyki, od wielu lat upatrywanej jako jeden z najważniejszych elementów wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich (Tyran 2003).

W pracy zastosowano metodę analizy dokumentacyjnej oraz metodę analiz porównawczych. Materiał badawczy stanowiły dokumenty Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

2. Fundusze przedakcesyjne

W ramach przygotowywania Polski do wstąpienia do Unii Europejskiej oraz do absorpcji środków z funduszy strukturalnych od szeregu lat mogła ona korzystać ze specjalnych funduszy przedakcesyjnych, takich jak PHARE i SAPARD. Program SAPARD, a raczej środki z tego programu, są nadal dostępne. Inwestycje wpływające na rozwój turystyki wiejskiej mogą być realizowane w obrębie następujących działań:

Działanie 3. Rozwój infrastruktury obszarów wiejskich.

Celem działania jest poprawa lub budowa niezbędnej infrastruktury mającej wpływ na poprawę konkurencyjności obszarów wiejskich. Ma ono kluczowe znaczenie w rozwoju turystyki na tych obszarach wiejskich i będzie stanowił element atrakcyjności danego regionu.

Działanie 4. Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

W ramach tego działania mogą być realizowane zadania bezpośrednio wspierające przedsięwzięcia w zakresie turystyki wiejskiej, ponieważ celem tego działania jest rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich i właśnie tworzenie warunków do rozwoju turystyki wiejskiej. Schemat 4.1. oraz 4.2. w zakresie działalności wspieranych w ramach tego schematu i w zakresie pomocy finansowej obejmuje – poza bezpośrednimi elementami odnoszącymi się do turystyki – działalności, które pośrednio przyczynią się do rozwoju turystyki, takie jak usługi transportowe czy komunalne. Bezpośrednio do turystyki (także agroturystyki) odnoszą się możliwości wspierania usług turystycznych czy zakup wyposażenia i sprzętu turystycznego lub rekreacyjnego, niezbędnego do świadczenia usług turystycznych, a także zakup zwierząt służących do celów terapeutycznych, sportowych lub rekreacyjnych. Podobnie w schemacie 4.2. – tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich – turystyka znalazła wsparcie bezpośrednie – usługi turystyczne, jak i pośrednie. Schemat 4.3. – publiczna infrastruktura turystyczna na obszarach wiejskich – w całości odnosi się do inwestycji turystycznych, a więc poprawy atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich. W działaniach objętych schematami 4.1., 4.2. i 4.3. pomoc finansowa stanowi do 50% całkowitych kosztów kwalifikowanych przy różnych maksymalnych kwotach dofinansowania.

Należy tu również wspomnieć o programie PHARE, który wspierał sektor małych i średnich przedsiębiorstw, ale do rozwoju turystyki przyczynił się głównie poprzez wsparcie zasobów ludzkich, finansując setki programów szkoleniowych, w tym w zakresie rozwoju turystyki i agroturystyki.

3. Fundusze strukturalne 2004-2006

Podobnie jak w funduszach przedakcesyjnych, w funduszach strukturalnych przewiduje się część działań jako pośrednie, a część jako bezpośrednie wsparcie rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. Zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego w priorytecie 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów jako działanie 1.4 zakłada zacho-

wanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, a więc tych elementów na obszarach wiejskich, które obok walorów przyrodniczych stanowią o atrakcyjności turystycznej danego obszaru, nie wspominając już o wartościach ogólnoludzkich tego działania. To właśnie zachowanie i ożywienie dziedzictwa kulturowego będzie miało ogromne znaczenie w budowaniu propozycji aktywnego spędzania czasu i będzie wpływać na wydłużenie czasu pobytu turystów w danym miejscu.

Działanie 2.6. odnosi się bezpośrednio do rozwoju turystyki. Wprawdzie w określeniu celu działania znajduje się dość ogólna deklaracja o „zwiększeniu udziału sektora turystyki w tworzeniu dochodu narodowego i zatrudnienia na poziomie krajowym” (Zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego), to współfinansowane będą działania w zakresie informacji i promocji, marketingu, organizacji imprez, specjalistycznych szkoleń oraz analizy, ekspertyzy, przygotowanie dokumentacji rozwoju infrastruktury informacyjno-recepcyjnej, noclegowej, gastronomicznej w turystyce wiejskiej. Według autorki do najważniejszych elementów tego działania należy możliwość finansowania projektów w zakresie budowy systemu zarządzania turystyką, tj. budowy struktur regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych, co mogłoby pozwolić na skonsolidowanie rozproszonych działań indywidualnych gospodarstw agroturystycznych i obiektów turystycznych w celu budowania bardziej złożonych i atrakcyjniejszych ofert turystycznych. Kolejną możliwością jest dokonywanie analiz i ekspertyz dotyczących regionalnego rynku turystycznego – trudno mówić o racjonalnych działaniach w zakresie rozwoju oferty turystycznej czy jej marketingu bez solidnego rozeznania rynku. Kolejnym elementem jest większy nacisk na infrastrukturę służącą rozwojowi aktywnych form wypoczynku, w tym sportowo-rekreacyjnych (np. kryte kąpieliska z basenami termalnymi, ścieżki zdrowia, szlaki turystyczne, edukacyjne, tematyczne, narciarskie trasy zjazdowe i biegowe).

Jak wynika z badań autorki (Tyran 2002), poprawy wymaga system informacji o ofercie turystycznej na obszarach wiejskich. W chwili obecnej najpełniejszym źródłem informacji na ten temat jest internet, a i tu informacje o ofertach są rozproszone na setkach stron internetowych. Zdobycie więc informacji i wybór oferty wymaga dostępu do internetu, sporej wprawy w posługiwaniu się nim i dużo czasu. Punkt 14 działania 2.6. przewiduje tworzenie infrastruktury informacyjno-recepcyjnej, np. centrów i punktów informacji turystycznej, punktów informacji o regionie. Problem w tym, aby pamiętać, iż klientami turystyki wiejskiej są mieszkańcy dużych aglomeracji i to tam najbardziej odczuwa się brak punktów informacji o ofertach turystyki wiejskiej, a zwłaszcza agroturystyki. Znaczną część osób spędzających czas wolny na obszarach wiejskich stanowią osoby starsze oraz rodziny z małymi dziećmi – oni najczęściej nie mają dostępu do internetu.

Priorytet 3. Rozwój lokalny przewiduje wspieranie rozwoju infrastruktury lokalnej poprzez dofinansowywanie projektów inwestycyjnych dotyczących budowy lub modernizacji urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków, urządzeń zaopatrzenia w wodę i energię, budowy lub modernizacji dróg gminnych i powiatowych o znaczeniu lokalnym, gospodarki odpadami stałymi, kompleksowego uzbrojenia terenu pod inwestycje oraz modernizacji i remontów podstawowej in-

frastruktury społecznej. Realizacja każdego z projektów objętych priorytetem 3 przyczyni się do poprawy warunków środowiskowych, a pośrednio będzie mieć wpływ na możliwości rozwoju turystyki i na atrakcyjność oferty.

Instrumenty służące rozwojowi turystyki wiejskiej znalazły się również w Sektorowym programie operacyjnym restrukturyzacji i modernizacji sektora żywnościowego i rozwoju obszarów wiejskich. Główne obszary programu to: Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodu. W zakresie interwencji znajdują się inwestycje przeprowadzone w związku z uruchomieniem lub rozwojem różnych działalności dodatkowych, m.in. agroturystyki, usług związanych z turystyką i wypoczynkiem, edukacji przyrodniczej, promocji tradycji i dziedzictwa kulturowego, oraz pośrednio wspierających turystykę, takich jak np. w zakresie rzemiosła i rękodzielnictwa czy sprzedaży bezpośredniej produktów pochodzących z gospodarstwa własnego lub ze stowarzyszenia gospodarstw.

Pomocą finansową mogą zostać objęte m.in. koszty rozbudowy i adaptacji budynków mieszkalnych i gospodarskich na cele agroturystyczne oraz ich wyposażenie (do 5 pokoi gościnnych, pomieszczeń wspólnych dla gości, łazienek i aneksów kuchennych), urządzenie miejsc do wypoczynku, zakup wyposażenia i sprzętu turystycznego lub rekreacyjnego dla działalności agroturystycznej, a także zwierząt służących do celów terapeutycznych, sportowych i rekreacyjnych. Pośrednio turystyce będzie służyć wsparcie finansowe takich kosztów, jak zakup sprzętu komputerowego i oprogramowania, zakup środków transportu czy zagospodarowania terenu na potrzeby prowadzenia działalności gospodarczej. Dofinansowanie będzie mogło wynosić maksymalnie 50% w okresie realizacji niniejszego programu, jeden beneficjent może otrzymać łącznie nie więcej niż 100 000 PLN.

Kolejne działanie to: Wsparcie odnowy wsi oraz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego. Pomocą finansową w ramach tego działania może zostać objęta np. realizacja zadań wynikających z programu odnowy wsi oraz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego, takich jak zakup i remont obiektów zabytkowych czy wyburzenie i rozbiórka zdewastowanych budynków i budowli publicznych, jeżeli niemożliwy jest ich remont i dalsze użytkowanie. Nikogo nie trzeba przekonywać, że działania te będą mieć wpływ na wygląd i atrakcyjność turystyczną obszarów wiejskich.

Kolejny instrument to: Rozwój i ulepszenie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem, a więc następny kluczowy element tworzenia warunków rozwoju turystyki wiejskiej.

4. Wnioski i podsumowanie

Z krótkiego z konieczności przeglądu instrumentów i możliwości finansowania rozwoju turystyki na obszarach wiejskich wyłania się obraz dość szerokich możliwości korzystania ze środków trwającego programu SAPARD oraz środków dostępnych w ramach funduszy strukturalnych. W zależności od programu i działania beneficjentami mogą być zarówno osoby fizyczne, np. rolnicy prowadzący gospo-

darstwa agroturystyczne, a także organizacje pozarządowe, np. stowarzyszenia agroturystyczne, jak i władze lokalne, samorządowe czy przedsiębiorcy. Problemem pozostaje ich zdolność absorpcyjna funduszy strukturalnych, jak i konieczność współfinansowania tych funduszy. Pozostaje mieć nadzieję, że to, co było głównymi przyczynami odrzucania wniosków w przypadku programu SAPARD (Spychalski 2004), nie będzie się powtarzać, a odpowiednie służby w ODR-ach i ARiMR staną na wysokości zadania – zarówno w zakresie motywacyjnym, jak i doradczym. Jeśli udałoby się wykorzystać wszystkie dostępne środki, to obraz polskiej wsi powinien się diametralnie zmienić za kilka lat.

Literatura

- Spychalski G., *Wykorzystanie funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w rozwoju polskich obszarów wiejskich*, Prace Naukowe AE nr 1015, AE, Wrocław 2004.
- Tyran E., *Czy turystyka wiejska ma szansę na sukces bez właściwego systemu promocji i reklamy?* [w:] *Informacja i promocja w turystyce*, red. K. Michałowski, PB, Białystok 2002.
- Tyran E., *Turystyka wiejska jako szansa rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] *Turystyka wiejska i agroturystyka – stan i perspektywy rozwoju*, red. A. Mirończuk, AP, Siedlce 2003.
- Zintegrowany program operacyjny rozwoju rolnictwa, www.agroturystyka.pl/agro.php.

DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM AND STRUCTURAL FUNDS OF THE EUROPEAN UNION

Summary

EU structural funds can be a substantial source of funds for development of rural tourism. Several measures have been addressed directly to investments in rural tourism development, other are going to indirectly influence possibilities of growing attraction of rural tourism. There are several organizational and financial barriers in absorbing potential amounts of funds as well as institutional framework that can be too complicated for potential beneficiaries. The experience of pre-accession programs should help provide proper advisory services.